

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.5.44>
УДК 657: 330.1

Л. А. Буркова,

к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування, Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2840-5785>

С. В. Архипенко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування, Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6403-7556>

В. А. Шепелюк,

к. е. н., доцент, старший викладач кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування, Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6270-5936>

ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

L. Burkova,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting, Taxation, Public Governance and Administration, Kryvyi Rih national university, Kryvyi Rih, Ukraine

S. Arkhynenko,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting, Taxation, Public Governance and Administration, Kryvyi Rih national university, Kryvyi Rih, Ukraine

V. Shepeliuk,

PhD in Economics, Associate Professor, Senior Lecturer of the of Department of Accounting, Taxation, Public Governance and Administration, Kryvyi Rih National University, Kryvyi Rih, Ukraine

PERSONAL INCOME TAX AND TAXATION OF BUSINESS ENTITIES AS TOOLS OF SOCIAL POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Податок на доходи фізичних осіб та оподаткування суб'єктів господарювання є важливими інструментами соціальної політики та сталого розвитку, адже забезпечують фінансування державних програм і послуг, а також сприяють створенню справедливого та збалансованого соціального середовища.

Держава відіграє ключову роль у забезпеченні захисту власної економіки, створенні гідних соціальних умов для розвитку населення та має бути забезпечена необхідними ресурсами та бюджетом для реалізації своїх функцій. Це можливо завдяки податкових надходжень. Використання отриманих коштів від надходження податку на доходи фізичних осіб може включати фінансування соціального захисту (пенсії, медичні послуги, допомоги по безробіттю, інвалідності та малозабезпеченим верствам населення тощо). Крім того, ці кошти можуть бути спрямовані на освіту, інфраструктуру, культуру та інші галузі, які сприяють розвитку суспільства.

Своєю чергою сталий розвиток забезпечує збалансовану гармонію між економічним ростом, соціальним благополуччям та охороною навколишнього середовища. Окреслено функції, які виконує податок на доходи фізичних осіб в контексті сталого розвитку.

Окреслено дискусійне питання щодо заміни податку на доходи фізичних осіб на єдиний збір з фізичних осіб. Рекомендовано його розподіл спрямувати виключно на найбільш соціально значущі бюджетні видатки, напрямки яких деталізовано.

Personal income tax and taxation of business entities are important tools of social policy and sustainable development, because they provide financing of state programs and services, and also contribute to the creation of a fair and balanced social environment.

The choice of social policy and taxation system depends on the country's economic capabilities, political situation, social needs of the population, cultural and historical values.

The state plays a key role in ensuring the protection of its own economy, creating decent social conditions for the development of the population, and must be provided with the necessary resources and budget for the implementation of its functions. This is possible thanks to tax revenues. It has been analyzed that the personal income tax is one of the main budget-forming taxes in Ukraine, second only to the value added tax. At the same time, personal income tax is closely related to such a social category as "economically active population", since the object of taxation is, in particular, labor income of working people. The reasons for which social protection of the economically active population is necessary are outlined.

The use of funds received from personal income tax may include financing of social protection (pensions, medical services, benefits for unemployment, disability and low-income groups of the population, etc.). In addition, these funds can be directed to education, infrastructure, culture and other areas that contribute to the development of society.

In turn, sustainable development provides a balanced harmony between economic growth, social well-being and environmental protection. The functions performed by the personal income tax in the context of sustainable development are outlined.

It was concluded that in general, compared to countries with a developed market economy (members of the European Union), the size of the subsistence minimum in Ukraine is quite low. At the same time, only a small percentage of Ukrainians can use the tax social benefit. This is due to the income limit that allows it to be used.

The debatable issue regarding the replacement of the tax on the income of individuals with a single levy on individuals has been outlined. It is recommended that its distribution be directed exclusively to the most socially significant budget expenditures, the directions of which are detailed.

Ключові слова: *податкові надходження, податок на доходи фізичних осіб, оподаткування суб'єктів господарювання, соціальна політика, сталий*

розвиток, економічно активне населення, безробіття, податкова соціальна пільга, граничний розмір доходу.

***Keywords:** tax revenues, personal income tax, taxation of business entities, social policy, sustainable development, economically active population, unemployment, tax social benefit, maximum income.*

Постановка проблеми. Нині нагальними потребами держави є створення міцного економічного підґрунтя для інтеграції України до світового економічного простору. Крім того, для держави важливо забезпечити збалансований та сталий розвиток усіх сфер життя суспільства із узгодженням інтересів різних верств населення, що суттєво ускладняється введеним воєнним станом в Україні. Ключову роль у цьому сенсі повинна відігравати податкова система. Адже її призначення полягає не тільки у забезпеченні країни необхідними фінансовими ресурсами, а й сприяння вирішенню першочергових потреб економіки.

Введення податків є елементом економічної політики країни, який має значний вплив на соціальний розвиток та стійкість економіки. Податок на доходи фізичних осіб та оподаткування суб'єктів господарювання є двома ключовими інструментами, які використовують у багатьох країнах світу для забезпечення соціальної політики та сталого розвитку.

Однак ці інструменти також постають перед викликами і проблемами, які потребують детального вивчення та аналізу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У наукових публікаціях розглядається вплив системи оподаткування на доходи фізичних осіб, соціальну справедливість та соціальну політику. Дослідники вивчають ефективність прогресивних ставок оподаткування ПДФО, механізми зменшення податкового навантаження на найбільш вразливі верстви населення та стимулювання економічного розвитку.

Також виокремлюються праці, в яких окреслюється роль оподаткування суб'єктів господарювання на сталий розвиток, зокрема їх вплив на екологічну

стійкість, соціальну відповідальність та інноваційність. При цьому розглядаються питання щодо ефективності податкових заохочень для стимулювання сталого розвитку, розвитку економіки та покращення екологічної ситуації.

Дослідники також вивчають, як податкова політика може забезпечити фінансування соціальних програм, таких як система охорони здоров'я, освіти та соціальної допомоги. Вони розглядають ефективність податкових механізмів для забезпечення сталості цих програм.

Формулювання цілей. Мета дослідження – проаналізувати роль податку на доходи фізичних осіб та оподаткування суб'єктів господарювання в контексті соціальної політики та сталого розвитку. Дослідження спрямоване на розуміння того, як ці податкові інструменти можуть вплинути на соціальну справедливість, економічний розвиток та стійкість суспільства.

Виклад основних результатів дослідження. Податок на доходи фізичних осіб та оподаткування суб'єктів господарювання є важливими інструментами соціальної політики та сталого розвитку. Вони не лише забезпечують фінансування державних програм і послуг, але й сприяють створенню справедливого та збалансованого соціального середовища.

Своєю чергою соціальна політика охоплює широкий спектр сфер, включаючи охорону здоров'я, соціальне забезпечення, освіту, житлові умови, розвиток дитини, зайнятість, рівність гендерів, боротьбу з бідністю та інші сектори, які впливають на добробут та якість життя населення.

Вибір соціальної політики та системи оподаткування залежить від багатьох факторів, включаючи економічні можливості країни, політичну ситуацію, соціальні потреби населення, культурні та історичні цінності тощо. Країни можуть використовувати різні підходи для досягнення своїх соціальних та економічних цілей, а податки можуть виступати джерелом фінансування таких цілей.

Роль держави полягає у забезпеченні захисту власної економіки, створенні гідних соціальних умов для населення, розвитку та зміцненні усіх

необхідних сфер суспільства. При цьому, для можливості реалізації своїх функцій, держава має бути забезпечена усіма необхідними для цього ресурсами та необхідним бюджетом.

Склад джерел, за рахунок яких відбувається наповнення державного бюджету України, наведено на рис. 1.

Рис. 1. Дохідна частина зведеного бюджету України

Розглянемо динаміку наповнення державного та місцевого бюджетів за рахунок надходження платежів внаслідок сплати податків та зборів в Україні (рис. 2).

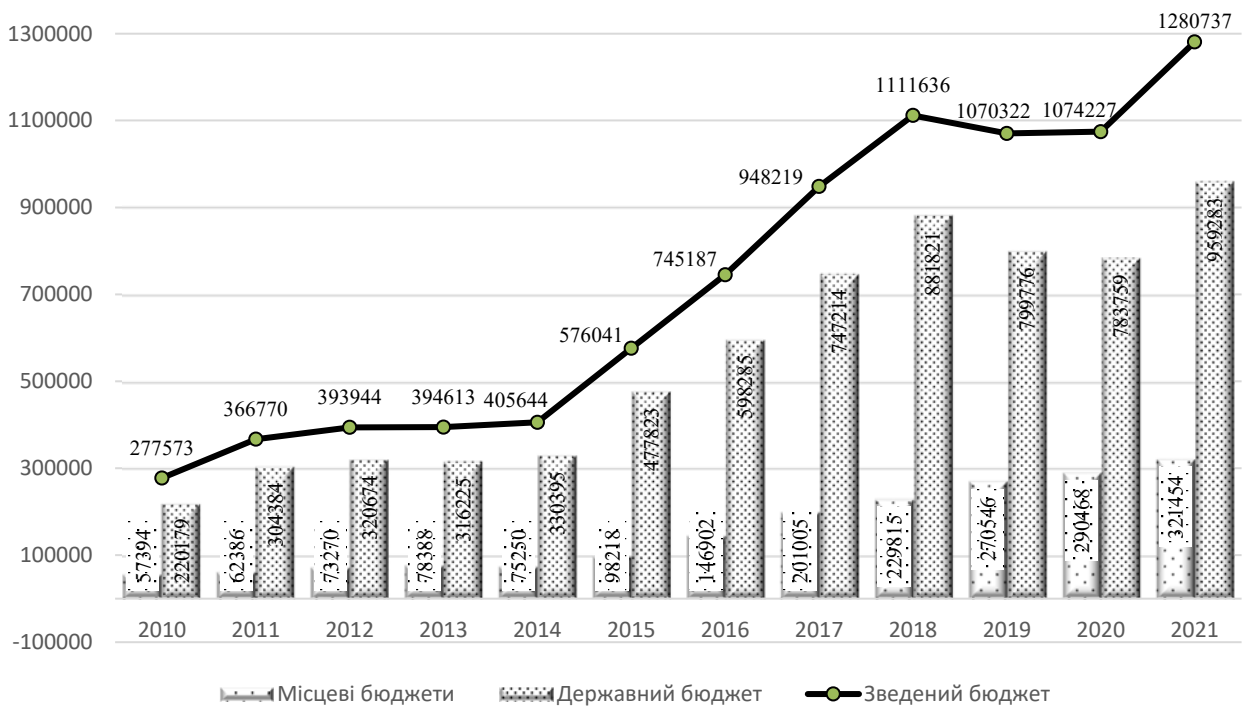

Рис. 2. Податкові надходження в Україні за 2010-2021 рр., млн грн

Інформативно суми податкових надходжень до місцевого, державного та зведеного бюджетів України за 2021 рік представлено у табл. 1.

Таблиця 1. Структура податкових надходжень до бюджетів різних рівнів в Україні за 2021 рік

Вид податкового надходження	Місцеві бюджети		Державний бюджет		Зведений бюджет	
	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%
ПДВ	0	0,0	491965,0	51,3	491965,0	38,4
Податок на доходи фізичних осіб	203919,0	63,4	137580,0	14,3	341499,0	26,7
Акцизний податок	15809,0	4,9	138686,0	14,5	154495,0	12,1
Податок на прибуток підприємств	11624,0	3,6	111836,0	11,7	123460,0	9,6
Місцеві податки і збори	82461,0	25,7	0	0,0	82461,0	6,4
Плата за користування надрами	4058,0	1,3	35205,0	3,7	39263,0	3,1
Ввізне мито	0	0,0	33485,0	3,5	33485,0	2,6
Інше	3583,0	1,1	10526,0	1,1	14109,0	1,1
Всього	321454,0	100	959283,0	100	1280737,0	100

Отже, продовж 2021 р. найбільші надходження зведеного бюджету України було забезпечено за рахунок:

1) ПДВ – одержано 491965,0 млн грн. Це становить 51,3% від суми надходжень до державного бюджету, або 38,4% – зведеного;

2) ПДФО – отримано 341499,0 млн грн, що складає 26,7% від величини усіх надходжень до зведеного бюджету. У тому числі:

- 203919,0 млн грн – до місцевих бюджетів (63,4%);
- 137580,0 млн грн – до державного бюджету (14,3%).

Таким чином, за результатами проведеного аналізу можна констатувати, що ПДФО за величиною надходжень, є одним із основних бюджетоутворюючих податків в Україні. Його надходження забезпечують суб'єкти господарювання – юридичні або фізичні особи, які мають найманих працівників та виступають у якості податкових агентів. Із доходів працівників податковий агент утримує та перераховує до бюджету ПДФО у терміни, установлені законодавством.

ПДФО тісно пов'язаний з такою соціальною категорією, як «економічно активне населення», оскільки об'єктом оподаткування є, зокрема, трудові доходи працюючих. Тобто надходження за ПДФО безпосередньо залежать від кількості та частки у загальній чисельності населення країни.

Економічно активне населення (ЕАН) – це населення певного віку (звичайно від 16 або 18 років), яке бере активну участь у трудовій діяльності або прагне реалізувати свою працездатність за винагороду.

В економічно розвинутих країнах ЕАН визначається як сума зайнятого і незайнятого зареєстрованого у відповідних службах населення, що активно займається пошуком роботи.

ЕАН визначається достатньо тривалим періодом (наприклад, рік). Припускається, що протягом цього періоду особа визнається трудоактивною, якщо у визначений період (наприклад, протягом 12 тижнів з минулого календарного року або з минулих 12 місяців) вона мала статус працюючого або безробітного (тобто мала роботу, активно її шукала або була зареєстрована як безробітна).

Частка економічно активного населення (ЕАН) залежить від кількості людей працездатного віку в Україні (приблизно 62,6%), а також від рівня зайнятості людей у допенсійному та післяпенсійному віці.

Саме тому ПДФО займає досить велику частку в бюджетах різних рівнів. Так, за питомою вагою у структурі надходжень ПДФО поступається лише ПДВ (табл. 1). Як наслідок, ПДФО відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку суспільства. Цей податок є одним із інструментів, який забезпечує державу коштами для фінансування певних соціальних та економічних програм.

Відповідно до розділу IV ПКУ [1], ПДФО – це загальнодержавний податок, що стягується з доходів фізичних осіб (резидентів і нерезидентів), які отримують доходи з джерел їх походження в Україні.

Використання отриманих коштів від надходження ПДФО може включати фінансування соціального захисту (пенсії, медичні послуги, допомоги по безробіттю, інвалідності та малозабезпеченим верствам населення тощо). Крім того, ці кошти можуть бути спрямовані на освіту, інфраструктуру, культуру та інші галузі, які сприяють розвитку суспільства.

Своєю чергою соціальний захист ЕАН необхідний з таких причин:

1) реалізація конституційного права на працю, адже працездатному громадянину сьогодні досить важко, а інколи і неможливо працевлаштуватися через високий рівень безробіття (близько 6% офіційно і близько 12% реально, не враховуючи прихованого безробіття);

2) рівень оплати праці понад 70% працевлаштованих осіб є нижчим від прожиткового мінімуму, що потребує захисту їх доходів і, відповідно, підвищення мотиваційної функції заробітної плати;

3) потребує вдосконалення нормативно-правова база щодо зайнятості населення, адже ефективність працевлаштування на сьогодні є доволі невисокою;

4) неефективною залишається підтримка власного бізнесу або самозайнятості;

5) не є соціально справедливою та недостатньо високою підтримка тих, хто втратив своє здоров'я на виробництві тощо.

Тобто, кошти від сплати ПДФО можуть бути повернуті працівникові у формі різних видів соціального забезпечення.

Сталий розвиток забезпечує збалансовану гармонію між економічним ростом, соціальним благополуччям та охороною навколишнього середовища. Тому ПДФО виконує дві важливі функції в контексті сталого розвитку.

По-перше, надходження від сплати ПДФО спрямовуються на фінансування соціальних програм, які сприяють сталому розвитку. Це можуть бути інвестиції в освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та інфраструктуру тощо. Шляхом використання податкових надходжень для цих цілей держава може знижувати соціальну нерівність та покращувати якість життя громадян.

По-друге, надходження від сплати ПДФО можуть використовуватися як механізм стимулювання сталого розвитку. Це можливо шляхом встановлення спеціальних податкових ставок або пільг для певних категорій осіб, які займаються сталістю певної галузі (наприклад, відновленням енергетики, екології тощо). Це може сприяти зниженню викидів шкідливих речовин, енергоефективності та збереженню природних ресурсів, сприяючи отриманню екологічних переваг і збалансованому використанню природних багатств. Заохочення сталого розвитку через податкові стимули може призвести до зростання «зелених інвестицій», розвитку нових технологій та створення «зелених робочих місць».

Отже, важливо забезпечити баланс між економічними, соціальними та екологічними аспектами сталого розвитку, а також забезпечити ефективне управління та контроль за використанням коштів від сплати ПДФО, щоб забезпечити стійкий розвиток на благо суспільства.

Становлення ПДФО, як податку в Україні за часів її незалежності, відбувалось на фоні реформування самої податкової системи. Під впливом проведення таких реформ ПДФО зазнав багатьох змін. Змінилася навіть його назва, адже до цього він вживався як «прибутковий податок». Значних змін зазнали також підходи до визначення його ставок та об'єкту оподаткування. Найявно зазначений процес змін та трансформацій представлено на рис. 3.

Податок на доходи фізичних осіб

1991-1992 роки	12%-30% - прогресивна
1993-2003 роки	10%-40% - прогресивна
2004 рік	13% - фіксована
2007 рік	15% - фіксована
2011 рік	15% (17%) - фіксована
2014 рік (III квартал) - 2015 рік	15% (17%) - на доходи у вигляді заробітної плати
	15% (20%, 25%) - на пасивні доходи
2015 рік	15% (20%) - фіксована
2016 рік по теперішній час	18% - фіксована

Рис. 3. Етапи становлення ПДФО в Україні та диференціація його ставок

Відмінними ознаками ПДФО, що характеризують значимість цього податку при формуванні надходжень до бюджетів усіх рівнів можна зазначити наступні:

1. Безпосередньо зачіпає інтереси всіх без винятку верств економічно активного населення країни.
2. Один з основних податків, який дозволяє в максимальному ступені реалізувати основні принципи оподаткування.
3. Справедливість і рівномірність розподілу податкового тягаря.
4. Дозволяє змінювати розмір кінцевих доходів населення без зміни відповідності між результатами праці та її оплатою.
5. Впливає на структуру кінцевих доходів населення, а отже, і на структуру потреб населення.
6. Дозволяє обкладати доходи, які отримуються з різних джерел.

За економічною природою ПДФО орієнтований на принцип соціальної справедливості. Це пов'язано із оподаткуванням цим податком залежно від

обсягу та виду одержуваних доходів. Тому податковим інструментом, який виконує даний принцип є застосування податкових соціальних пільг (ПСП) та податкових знижок.

Економічна сутність ПСП – це зменшення об’єкта оподаткування на суму, що прямо залежить від прожиткового рівня. Його величина щорічно коригується через зміну бюджетних показників.

Відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» [2] «прожитковий мінімум – це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров’я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості» [2]. Цей показник встановлюється державою для визначення основних соціальних стандартів у поточній економічній ситуації.

Величини прожиткового мінімуму визначені вимогами ЗУ «Про державний бюджет на 2023 рік» з урахуванням градації для різних верств населення [30], що представлено на рис. 4.

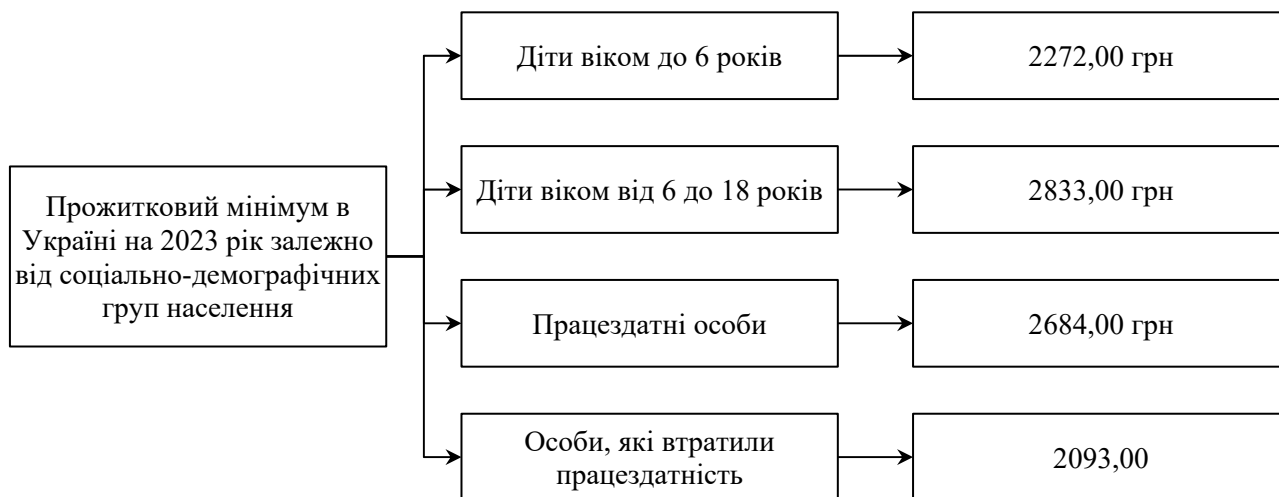

Рис. 4. Прожитковий мінімум в Україні на 2023 р. [2; 3]

У цілому порівняно з країнами з розвинутою ринковою економікою (членами ЄС) розмір прожиткового мінімуму в Україні доволі низький. У той же час лише незначна частка українців можуть користуватися ПСП. Це

пов'язано з граничним розміром доходу (ГРД), який дозволяє застосовувати ПСП.

Суть та види ПСП, а також випадки її можливого використання окреслено на рис. 5.

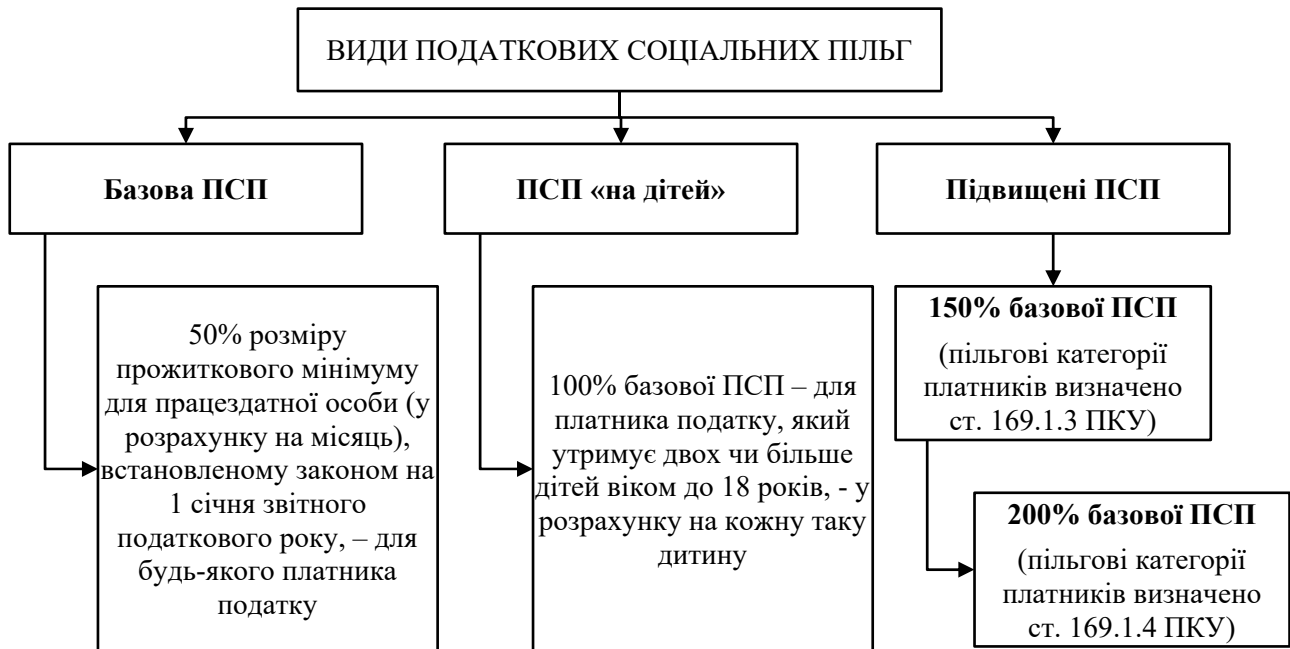

Рис. 5. Сутність ПСП, її види та випадки застосування [1]

Відповідно до пп. 169.4.1 ПКУ [1] «податкова соціальна пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та винагороди), якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень».

Виходячи з вимог пп. 169.4.1 ПКУ [1] граничний розмір доходу, до якого застосовується податкова соціальна пільга в Україні у 2023 році становить 3760,00 грн (2684,00 грн * 1,4 ≈ 3760,00 грн). Отже, у 2023 році працівник, сума доходів якого не перевищує 3 760 грн, має право на застосування ПСП.

Своєю чергою «базовий» розмір ПСП становить 50% від розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи. Тобто, з 1 січня 2023 року «базова ПСП» становить 1 342,00 грн (2 684,00 грн * 50%).

Ураховуючи наведене ПСП мають можливість скористуватися тільки ті громадяни, які мають ГРД значно нижчий, навіть ніж мінімальна заробітна плата (на 2023 р. її величина становить 6700,00 грн). Тільки за таких умов працівник має право на застосовувати ПСП при оподаткуванні суми нарахованого йому доходу. Здебільшого це можливо тільки за обставин, якщо працівники працюють на умовах не повної трудової зайнятості, щойно працевлаштувались на роботу і відпрацювали не повний робочий місяць тощо.

Також наголосимо на тому, що цілковитого звільнення в Україні від оподаткування ПДФО немає. Передбачено лише деяке послаблення від його тягаря для певних категорій та в окремих випадках. При цьому з 2011 року, коли сформували категорій платників, які мають право на ПСП не переглядались.

Наприклад, відповідно до ПКУ [1] ПСП у розмірі 200% надається платникам податку, який є:

- Героєм України, Радянського Союзу, Соціалістичної Праці або повним кавалером ордена Слави чи ордена Трудової Слави;
- особі, яка нагороджена чотирма і більше медалями «За відвагу»;
- учасником бойових дій під час Другої світової війни або особі, яка у період Другої світової війни працювала в тилу;
- особі з інвалідністю I і II групи, яка брала участь у бойових діях на території інших країн у період після Другої світової війни;
- колишнім в'язням концтаборів, гетто та місць примусового утримання під час Другої світової війни;
- особі, яка визнана репресованою чи реабілітованою тощо.

Категорії осіб, які наведені у п.п.169.1.4 ПКУ [1] вже не працюють та не отримують заробітну плату, то і скористуватися пільгою не можуть.

В Україні внаслідок військового конфлікту, протягом останніх років з'явилися категорії осіб, які могли б отримувати ПСП у розмірі 200%. Тому

необхідно переглянути механізм застосування ПСП для таких громадян. Перегляд незахищених категорій населення для отримання ПСП відповідає принципу соціальної справедливості оподаткування.

Одним із дискусійних питань з оподаткування доходів громадян є також заміна ПДФО на єдиний збір з фізичних осіб (ЄЗФО) зі спрямуванням його на цільове призначення утриманого податку з доходів громадян. Сутність ЄЗФО полягає у впровадженні низки зборів, які можна об'єднати в один податок із залишенням ставки на рівні 18%. Є Утриманий ЄЗФО податковим агентом або фізичною особою підприємцем, у якого є наймані працівники, доцільно перераховувати до спеціального фонду державного бюджету. Його розподіл варто спрямувати на найбільш соціально значущі бюджетні видатки (рис. 6).

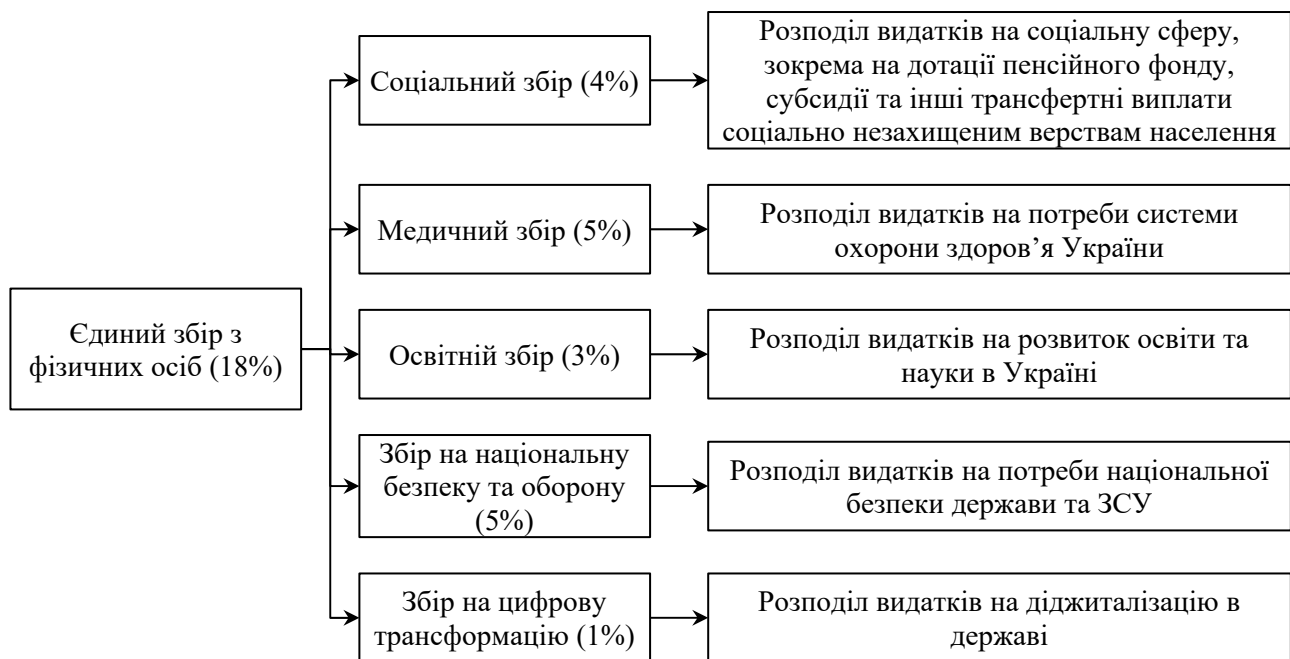

Рис. 6. Структура розподілу єдиного збору з фізичних осіб

Це надає змогу зменшити витрати на адміністрування та знизити рівень податкового тягара при оподаткуванні доходів працівників. В Україні базова ставка ПДФО складає 18%, однак з урахуванням військового збору (1,5%), що має аналогічний характер стягнення, фактичний рівень податкового навантаження становить 19,5% від рівня оподатковуваного доходу.

При цьому ПДФО виконує фіскальну та розподільчо-регулюючу функції, а ЄЗФО виконуватиме соціальну складову справедливого перерозподілу

державних коштів та ефективно впливати на економічні рішення держави на соціальну сферу суспільства.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

Таким чином, у поточних обставинах в Україні податковий тягар щодо оподаткування доходів працівників став дуже відчутним як для працівників, так і для роботодавців. Адже вимушене зменшення заробітної плати працівників з урахуванням інфляції й так суттєво скорочує рівень життя громадян. При цьому їх доходи продовжують оподатковуватися без будь-якого пом'якшення.

З іншого боку роботодавці змушені скорочувати фонд оплати праці, щоб скоротити витрати на оплату праці та в меншій сумі сплачувати ЄСВ, адже збитковість підприємств стає дедалі відчутною. Це можливо або завдяки скороченню кількості робочого часу персоналу або навіть взагалі їх чисельності .на підприємстві

У той же час велика частка країн з розвинутою ринковою економікою (членів ЄС) при оподаткуванні ПДФО ураховують диференціацію величин доходів, одержаних працівниками. Тобто, із збільшенням суми доходів працівників зростає і ставка податку. Крім того, оподаткування їх доходів відбувається одноразово (щорічно). При цьому базою оподаткування виступає в цьому сенсі їхній сукупний річний дохід.

Ураховуючи наведене доцільним видається «пом'якшення» підходів до оподаткування ПДФО доходів працівників з урахуванням досвіду країн з розвинутою ринковою економікою та воєнним станом в країні.

Розробка цих аспектів є метою подальших досліджень.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.10 р. № 2755–VI, із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

2. Закон України «Про прожитковий мінімум» від 15.07.1999 р. №966-
XIV – ВР, зі змінами та доповненнями. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text>

3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» від 03.11.2022 р. № 2710-IX, зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>

4. Кочемировська О.А., Пищуліна О.М. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні. К.: НІСД, 2012. 54 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-02/Sots_zahust-c0056.pdf

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Tax Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Accessed 18 May 2023).

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine “About the living wage”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text> (Accessed 18 May 2023).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine “About the State Budget of Ukraine for 2023”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (Accessed 18 May 2023).

4. Kochemyrovs'ka, O.A. and Pyschulina, O.M. (2012), *Osnovni napriamy optymizatsii systemy sotsial'noho zakhystu v Ukraini* [The main directions of optimization of the social protection system in Ukraine], Natsional'nyj instytut stratehichnykh doslidzhen', Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2023 р.